

Prisiminti Kaišiadorių krašto partizanai

Vytautas BUDVYTIS

Kaišiadorių muziejaus
muziejininkas

Partizaninis karas – tai ginkluotas pasipriešinimas, kova už laisvę, gimtą žemę, savą valdžią. Oficialiais duomenimis partizaninis karas Lietuvoje prasidėjo tuoj po Antrojo pasaulinio karo pabaigos 1944 m. vasarą ir truko beveik dešimtmetį.

Partizaninio karo istorija Kaišiadorių krašte sudėtinga, tačiau garbinga ir atmintina! Veikiami Vilniaus, būdami greta Kauno, ribojami Neries ir Nemuno partizanai sukūrė savo ateities viziją, siekė Lietuvos Nepriklausomybės. Ilgą, permainingą sovietinį laikotarpį partizaninis karas buvo vaizduojamas okupantų akimis, vienašališkai.

Vasario 13 d. Kaišiadorių kultūros ir meno centre buvo pristatyta Kaišiadorių muziejaus paroda „Laisvės kova laimėta! Kaišiadorių krašto partizanų istorija“. Renginio pradžioje sveikinimo ir padėkos žodį tarė rajono meras Ro-

Laisvės kovų dalyviai Antanas Obelevičius-Tautginas ir Alfonsas Slanina

Nijolės Adukonienės nuotr.

mualdas Urmilevičius. Parodą apie Kaišiadorių partizanus pristatė prof. dr. Vyktas Vaitkevičius, Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimų centro istorikas Darius Juodis, VU doktorantė, parodos sudarytoja Aistė Petrauskienė, Kaišiadorių muziejaus istorikas Vytautas Budvytis ir kt. Renginį vedė Kaišiadorių muziejaus direktorius Olijardas Lukoševičius. Džiugu, jog renginyje dalyvavo ir buvę laisvės kovų dalyviai Antanas Obelevičius-Taut-

ginas ir Alfonsas Slanina bei partizanų rėmėjo Jono Gago dukra Albina Putnikienė.

Gausiai iliustruotoje stendinėje parodoje, kaip teigia jos sudarytoja VU doktorantė Aistė Petrauskienė, pasakojama tikra Kaišiadorių krašto partizanų, jų ryšininkų ir rėmėjų istorija: atskleidžiami jų siekiai, prisimenami žygiai, siekiama išsaugoti atminimą.

Nukelta į 5 psl.

ALVAMETA

Įvairiais kiekiais
už gerą kainą perka

**SPALVOTŲJŲ IR JUODŲJŲ
METALŲ LAUŽA**

**Nemokamai galite pasinaudoti
priekaba, didesnį kiekį
išsivežame patys.**

**Pramonės g. 4A, Kaišiadorys,
Tel. 8 610 33 955**

Prisiminti Kaišiadorių krašto partizanai

Atkelta iš 1 psl.

Parodai panaudotos iliustracijos (nuotraukos, dokumentai, eksponatai) ne tik iš Kaišiadorių muziejaus, bet ir iš Genocido aukų muziejaus, Kauno tremties ir rezistencijos muziejaus, Lietuvos nacionalinio muziejaus, Lietuvos ypatingojo archyvo, Lietuvos centrinio valstybės archyvo fondų bei Stanislovo Abramavičiaus, Elenos Bulaukienės, Rolando Gustaičio, Romo Kauričio, Žilvino Montvydo, Ritos Tadarauskienės asmeninių archyvų.

Skaudi pirmosios sovietinės okupacijos patirtis vyrus ir moteris, jaunus ir senus kaišiadoriečius 1944 m. liepą pastūmėjo į partizaninį karą. Paspriešinimo formų būta įvairių. Antai daugelis jaunuolių atsisakė tarnauti Raudonojoje armijoje, ėmė slaptystis, rinkti ginklus ir šaudmenis, telkėsi į pirmuosius būrius. Daugelis savanoriškai priėmė partizanų ryšininkų ir rėmėjų pareigas, reikė jiems palaikymą ir teikė paramą. Tuo pačiu metu aktyvesnėji, neretai tamavę tarpukario Lietuvos kariuomenėje ar baigę puskarininkų mokyklą: Zigmąs Kacevičius-Genys (1922–1945) iš Gilučių k. (Žaslių vls.), Antanas Galinis-Juodoji Kaukė (1905–1945) iš Miežionių k. (Kaišiadorių vls.), Pranas Petkevičius-Karūnas (1918–1945) iš Klevų Būdos k. (Kaišiadorių vls.), Kazys Sumilavičius-Klevas (1918–1945) iš Laukagalio k. (Žaslių vls.), Andrius Zdanavičius-Morka (1919–1945) iš Pašulių k. (Rumšiškų vls.), Bronius Vaicekuskas-Pratas (1921–1973) iš Dubelių k. (Žaslių vls.) telkė ginkluotų partizanų būrius. 1944-ųjų Kalėdas miške pasitiko kelių dešimčių ir net šimtų partizanų būriai. Daugelis jų į kovą stojo jau per šventes atėjus pasibaigus, pirmąją partizaninio karo žemę.

Laisvės kovotojai Kaišiadorių krašte ėmė organizuoti vienį pirmųjų Lietuvoje. Didžiosios Kovos apygardos ištakos siekia dar 1944 m. vasarą, kai iniciatyvos apjungti pavienius nedidelius partizanų būrius ėmėsi Jonas Misiūnas-Žaliasis Velnias. Pirmiausia suformuota Didžiosios Kovos rinktinė, kuri apjungė Kaišiadorių, Žiežmarių, Žaslių, Vievio, Musininkų ir Gelvonų valsčių miškuose veikusius partizanus. Netrukus prie jų prisijungė Kruonio, Rumšiškų bei Pažaislio valsčių partizanai. 1945 m. gruodžio 1 d. Jono Misiūno-Žaliojo Velnio įsakymu įkurta Didžiosios Kovos apygarda, kuri padalinta į A ir B rinktines. Kaišiadorių kraštas pateko į A rinktinės teritoriją.

Didžiosios Kovos apygardos A rinktinės vadas J. Misiūnas-Žaliasis Velnias (vadovavo 1944 m. liepos 14 d. – 1945 m. balandžio 13 d.) – ne tik Kaišiadorių krašto, bet ir visos Lietuvos partizaninio karo legenda. J. Misiūną pažinojo asmenys netgi kaip tvirtą, aukštą, gražų vyrą. Visuomet būdavo reiklus sau ir kitiems. Žaliojo Velnio slapyvardis priešams kėlė baimę, o laisvės kovotojams – pagarbą. Vadovaujant J. Misiūnui Didžiosios Kovos apygarda pasiekė aukščiausią pakilimo tašką. Deja, 1946 m. rugpjūčio 13 d. apgaulingai pakviestas į Višnių Žaliasis Velnias buvo suimtas. Toleisus jo likimas iki šiol yra viena didžiausių

partizaninio karo istorijos mįslių.

Partizanai ne tik slapstėsi ir laukė naujo – Vakarų sąjungininkų – karo prieš Sovietų Sąjungą pradžios. Partizaninio karo metu buvo rengiamos įvairios operacijos, planuojami saugumo būstinių, areštinių, miestelių, pašto ir banko skyrių puolimai. Vyko pasalos keliaujančioms karinėms iguloms. Pavyzdžiui, 1944 m. gruodžio 16 d. apie 30 partizanų užėmė Darsūniškio miestelį (Kruonio vls.); 1944 m. gruodžio 31 d. Gilučių k. (Žaslių vls.) Z. Kacevičiaus būrio partizanai pasalaudami nušovė iš Trakų po suimtųjų konvojaus grįžtančius 4 sribus, sužeidė milicininką. Laikotarpyje nuo 1945 m. gruodžio iki 1946 m. balandžio Vlado Marcinausko-Tauro partizanų būrys šešis kartus puolė Žūbiškių spirito varyklą, pagrobė 2280 litų pinigų, 6 t nuagių, 8 t miežių ir 0,5 t avižų! Deja, dažnėjo pasalos, padaugėjo partizanų išdavysčių.

Kaip visos Didžiosios Kovos apygardos, taip ir A rinktinės jėgos, dėl saugumo agentų veiklos ėmė pastebimai silpti nuo 1946 m. Tuo metu okupantai jau tiksliai žinojo apygardos sudėtį, akylai sekė kiekvieną vadovybės žingsnį. Tai galutinai palaužė Kaišiadorių krašto partizanus. Nors pavieniai partizanai čia kovojo ilgai. Vienas paskutiniųjų Kaišiadorių apylinkėse žuvo Vincas Zablackas-Kėkštas (1954 m. liepos 24 d., Avinėlių k.). 1955 m. sausio 17 d. Vanagiškių k. (Jonavos r.) žuvo paskutinis A rinktinės partizanas – Vytautas Žukauskas-Mėnulis.

Parodoje pristatoma ne tik Kaišiadorių krašto partizanų organizavimosi ir jų kovų istorija. Atskiros parodos temos skirtos tarpukario dvasiai Kaišiadorių krašte, pirmajai sovietinei ir Vokietijos okupacijoms, moterims partizaniniame kare, ryšininkams ir rėmėjams, partizanų spaudai, sovietinių saugumo struktūrų kovos metodams, sovietinės okupacijos padariniams ir kt. Atskirai pristatomos ir partizanų kasdienybės (laisvalaikio) bei istorinės atminties išsaugojimo temos.

Laisvalaikio kai kurie partizanai kūrė eilėraščius ir rūpinosi pagrindinės spaudos leidyba, kiū mėgo stalo žaidimus: šachmatus, šaškes, kortas. Partizanai miške sportuodavo, o vadovybė kūrė operacijų planus, studijavo žemėlapius. Laisvalaikio taip pat galima laikyti fotografavimąsi, kuris turėjo du tikslus. Pirmasis, esminis, tai palikti, perduoti žinią ateities kartoms. Nuotraukose siekta parodyti partizanų ryžtą, pasirengimą kovai. Antrasis tikslas – minėti pramogą. Tam partizanai kruopščiai ruošdavosi, rūpinosi savo išvaizda, rengėsi uniformas. Fotografai broliai Henrikas ir Steponas Dimšos keletą kartų fotografavo R. Randžio-Meškos, P. Jaromsko-Perkūno ir P. Grikausko-Žaibo būrius. Jų fotografijos paplito tarp laisvės kovotojų ir jų artimųjų, tapo įkalčiais baudžiamosiose bylose. Už paramą partizanams broliai Dimšos kalėjo lagerį.

Reikšmingos partizanų gyvenime valstybinės ar asmeninės šventės. Būdami uolūs katalikai, kiek aplinkybės leido jie šventė Kalėdas, Velykas, sveikino bendražygius bei ryšininkus, rėmėjus vardo dienos proga. Vasario 16-ąją daugelyje Lietuvos miestelių buvo slapta keliama Trispalvė.

Parodos sudarytoja VU doktorantė Aistė Petrauskienė

Šią šventę, kartu tragediją Kaišiadorių krašte mena 1946 metų įvykiai. Vasario 15-osios naktį trys partizanai traukė į Kruonį iškelti trispalvės, tačiau pateko į pasalą. Kautynėse žuvo Pranas Žukauskas-Salmas, Stasys Lekavičius-Gulbinas ir Jurgis Krušinskas-Žiedelis. Jų kūnai buvo išniekinti Kruonio aikštėje, po kelių dienų numesti ir apdėti šakomis Gojaus miške.

Partizaninio karo metais buvo išplatinta ir daugelis įvairaus turinio atsisaukimų bei karikatūrų. O literatūrinio ir organizacinio spausdinto žodžio svarba buvo suprata kaip teisingos istorijos perdavimas ateities kartoms. Didžiosios Kovos rinktinės štabo nariai tokiais žodžiais kreipėsi į partizanus: „Reikia užrašyti partizanų organizavimosi būrių įsisteigimo datas, visas kovas su priešais, visas kovų aplinkybes, nelaimingas ir laimingus gyvenimus. Užrašus geriau vesti ant atskirų lapelių, dėti į bonkas (butelius. – Aut.) ir slepti žemėje taip, kad priešas nerastų. Kad užrašai neliktų visam laikui žemėje užkasti, reikia, kad apie juos žinotų labai patikimi žmonės, kuriems žūtį yra mažiau pavojaus. Užrašyti reikia viską tiksliai, nurodyti įvykių laiką ir vietą, kritusių kovos draugų mirties laiką ir aplinkybes, jų kūrinių palaidojimo vietą ir t. t.“

Kaišiadorių muziejaus paroda „Laisvės kova laimėta! Kaišiadorių krašto partizanų istorija“ Kaišiadorių kultūros ir meno centre žmonių gausiai lankyta ir Vasario 16-ąją – Lietuvos Valstybės atkūrimo dieną – vykusio minėjimo metu. Šią parodą numatoma eksponuoti ir kitose Kaišiadorių rajono kultūros ir švietimo įstaigose.

Nijolės Adakionienės nuotr.

Parodos rengėjai su Kaišiadorių rajono savivaldybės meru. Iš kairės: prof. dr. Vyktas Vaitkevičius, Kaišiadorių muziejaus direktorius Olgijardas Lukoševičius, VU doktorantė Aistė Petrauskienė, meras Romualdas Urnilevičius, Kaišiadorių muziejaus muziejinkas Vytautas Buchvytis, maketuotojas Saulius Jankauskas